

**Memet Zeki Uyanık, İslâm Hukukunda Kanuna
Karşı Hile Örneği Olarak Hülle Nikâhı, (İstanbul: Kitap
Dünyası Yayınları, 2021),
190 sayfa, ISBN: 9786053514466**

Kitap
Tanıtımı
Book
Review

Hatice Zülal GÜN

Yüksek lisans öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü, İslam Hukuku Anabilim Dalı
Masters Student, Ankara Social Sciences University, Islamic Studies Institute, Department of Islamic Law, Ankara, Türkiye

 tekkaymazzul@gmail.com

 orcid.org/0009-0004-1223-6528

Yazar
Author

Gün, Hatice Zülal. "Memet Zeki Uyanık, İslâm Hukukunda Kanuna Karşı Hile Örneği Olarak Hülle Nikâhı, (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2021)". *Tevilat* 4/2 (Aralık 2023), 485-492.

 doi.org/10.53352/tevilat.1396266

Atıf
Cite as

Received / Geliş Tarihi: 26.11.2023

e-ISSN: 2757-654X

Accepted / Kabul Tarihi: 17.12.2023

www.tevilat.com

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Yayıncı/Published by: Selçuk University Press

Bilgi
Info

Memet Zeki Uyanık, İslâm Hukukunda Kanuna Karşı Hile Örneği Olarak Hülle Nikâhı, (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2021), 190 sayfa, ISBN: 9786053514466

Bütün toplumların, bireylerin güvenliği ve huzuru için koymuş olduğu hukuk kuralları vardır. Bu kurallara uyulmadığı takdirde birtakım müeyyidelerle karşılaşılır. İnsanlar bu kuralların hürriyetlerini kısıtladıklarını düşündükleri için de birtakım hilelere başvururlar. Bu hileler İslam hukukunda kanuna karşı hile ve hile-i şer'iyeye olmak üzere iki kısma ayrılır. Kanuna karşı hilenin örneklerinden biri de hülle nikahıdır. Yazar, eserinde hülle nikahı örneği bağlamından yola çıkarak hilenin tanımlarını ve çeşitlerini açıklamıştır. Kanuna karşı hile ve hile-i şer'iyenin dayanaklarını ve çeşitlerini detaylı örnekler ile değerlendirmiştir. İlaveten hülle nikahının yasaklanma sebeplerini tarihten örneklerle açıklamıştır. Bu nikahın niçin yaygınlık kazandığı ve toplumsal, kişisel problemlere yol açmasının sebepleri de okuyucuya sunulmuştur.

Özet

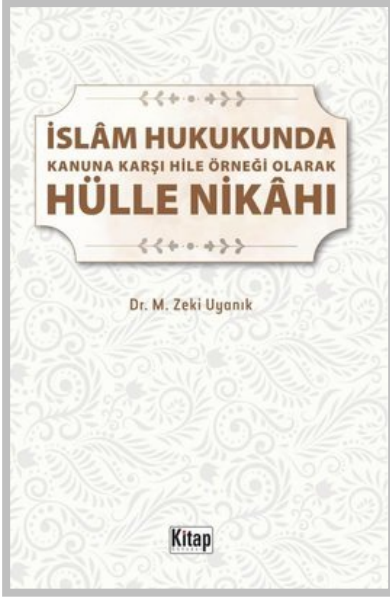
Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Hile-i Şer'iyeye, Kanuna Karşı Hile, Nikah, Hülle Nikahı, Talak.

Memet Zeki Uyanık, Hülle Marriage as an Example of Cheating Against the Law in Islamic Law, (İstanbul: Kitap Dünyası Publications, 2021), 190 pages, ISBN: 9786053514466

All societies have rules of law for the security and peace of individuals. If these rules are not followed, they face certain sanctions. Since people think that these rules restrict their freedoms, they resort to certain tricks. In Islamic law, these tricks are divided into two parts: cheating against the law and hile-i shar'iyya. One of the examples of cheating against the law is hülle marriage. In his work, the author explains the definitions and types of cheating based on the context of the example of khulla marriage. He evaluated the bases and types of fraud against the law and hile-i shar'iyya with detailed examples. In addition, he explained the reasons for the prohibition of khulla marriage with examples from history. The reasons why this marriage became widespread and caused social and personal problems are also presented to the reader.

Abstract

Keywords: Islamic Law, Hile-i Shar'iyya, Cheating against the Law, Wedding, Hülle Wedding, Talaq.

Hülle nikâhı, İslâm hukukunda kanuna karşı yapılan bir hile olarak bilinmektedir. Kitap, İslâm hukukunda kanuna karşı hile örneği olarak hülle nikâhını inceliyor. İslâm hukukunda evlilik meşru olduğu gibi boşanmada da meşru kılınmıştır. Ancak, boşamaya bir sayı sınırı konulmuştur. Karı-koca bu sayı sınırını aşmaları halinde bir daha birbirleriyle evlenememe cezasıyla cezalandırılmaktadır. Fakat bazı şartların yerine getirilmesiyle bu ceza ortadan kaldırabilmektedir. Bunun da

yolu koca için vicdani bir azap olan, boşadığı kadının başka bir erkekle nikâhlanmasıdır. Hülle nikâhının istediği şartlar manen ağır olduğu için bazı kimseleri, şeklî olarak yasağı aşma yoluna meylettirmiş ve dinen uygun olmasa da çeşitli yollar denemelerine sebep olmuştur.

Kitabın başlığı ve içeriği uygun olduğu gibi, çalışmanın öne çıkan ayırıcı vasıfları arasında İslâm hukukunda hiyel konusunun geniş anlamda ele alınması, caiz olan ve olmayan şeklinde bir ayırma tabi tutulması ve İslâm aile hukukunun konularından biri olan hüllenin de bu hilenin bir sonucu olarak ele alınması yer almaktadır. Yazar, bu konuyu inceleyerek, hülle nikâhının tarihini, İslâm'ın ilk dönemlerindeki uygulamaları ve kanuna karşı hile ile hile-i şer'iyyenin hukuki dayanaklarını açıklar. Bu özellikleriyle kitap, hülle nikâhı konusunu geniş bir perspektiften ele alan bir eserdir.

Bu konu doğrultusunda yapılan çalışmalar tez, makale ve kitap düzeyinde olup hile-i şer'iyye kavramı üzerine yoğunlaşmış, onun mahiyeti ve gayeleri ele alınmıştır. Ayrıca hile, borçlar hukuku, ceza hukuku, aile hukuku ve faiz bağlamında değerlendirilmiştir. Müstakil olarak hülle nikâhı hakkında çalışmaların sayısı çok az olduğundan kitabımız bu hususta önem

arz etmektedir. Kitabın temel özellikleri arasında, hülle nikâhının ne olduğu, nasıl yapıldığı, İslâm hukukunda kanuna karşı hile ve hile-i şer'iyeye dair problemlerde bir araç olarak kullanılması gibi konuları detaylı bir şekilde incelemiştir. Bundan dolayı kitap hülle nikâhı konusunda diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Kitabın hedef kitlesi, İslâm hukuku kapsamında özellikle aile hukuku konularına ilgi duyan akademisyenler, öğrenciler, hukukçular ve İslâm toplumunun genel olarak ilgilenen bireylerdir.

Memet Zeki Uyanık kitabını giriş ve üç ana bölüm olarak düzenlemiştir. İlk bölümde dört başlık altında hile kavramı, caiz olan ve olmayan hilenin ayrımı ve delilleri, İslâm hukukçularının hile konusundaki görüşlerini incelemektedir. Kitap, hile kavramının Arapça ve Türkçe lügatlerdeki anlamlarını ele alarak, hilenin meselelerde ne kadar uygulanabildiği ve hükmü ile ilgili olarak fıkıh bilginlerinin yaptığı tanımlara odaklanmaktadır. Yazar, hileyi kanuna karşı hile ve hile-i şer'iyeye olarak tasnif etmiş ve bu ikisinin farklı anlamlar taşıdığını ifade etmiştir. Kanuna karşı hile, kişinin hile kastıyla şekil bakımından hukuka uygun bir işlem vasıta kılınarak yasaklanmış bir neticeyi elde etmek için yapılan muameledir. Örneğin, Yahudilerin cumartesi yasağını gizli bir şekilde kanun boşluklarından yararlanarak hile yaptıklarını ve cuma gününden avlarını suya bırakıp pazar günü toplayarak kanun koyucunun iradesine yönelik bir hileye başvurduklarını anlatmıştır. Böylece kanuna karşı hilenin aslında iki temel unsurdan meydana geldiğini açıklamıştır. Bunlar, itaat edilmesi zorunlu olan bir kural ikincisi ise kuraldan kaçan ve bunu gizleyen kişi/kişilerdir. Hile-i şer'iyeye ise, Allah'ın koyduğu bir hükmü ihlal etmeksizin onun başka hükümleriyle sıkıntıdan kurtulmak için bir çıkış yolu aramaktır. Yazar, özellikle hile-i şer'iyenin kanuna karşı hileden bariz olarak farkı, vasıtaların da sonuçların da meşru olması ve haramdan kurtarıp helale iletmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yazar, kitabında hilenin İslâm hukukçuları tarafından dört başlıkta incelendiğini belirtmiş ve örneklerle açıklamıştır. Bu başlıklar şunlardır: meşru vasıtaları kullanarak meşru sonuçlara ulaşmak, meşru olmayan vasıtaları kullanarak meşru olmayan sonuçlara ulaşmak, meşru olmayan vasıtaları kullanarak meşru sonuçlara ulaşmak ve meşru vasıtalarla meşru

olmayan sonuçlara ulaşmak. Özellikle son başlık üzerinde durarak, meşru vasıtalarla meşru olmayan sonuçlara ulaşmanın, kusursuz ve hukuka uygun gibi görünse de meşru bir muamele arkasına gizlenmiş, meşru olmayan bir sonuç elde etme isteği olduğuna dikkat çekmiştir. Bu durumda, yazar meşru vasıtaların kullanımının da dikkatli bir şekilde yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Kitabın ilerleyen sayfalarında kanuna karşı hile ve hile-i şer'iyyenin delilleri olarak kitap, sünnet ve icma örnekleri ile zikredilmiştir. Yazar, ayrıca İslâm hukukçularının hile konusundaki görüşlerine de yer vermiştir. Hanefiler hile-i şer'iyyeyi, vasıta ve sonucun meşru olduğu ve sıkıntıdan bir çıkış yolu olarak kabul ederken, Şafii, Maliki ve Hanbeliler, kanuna karşı hileye cevaz vermemiş ve hile-i şer'iyyeyi meşru görmüşlerdir. Yazar, kitabın bu bölümünde kanuna karşı hile ve hile-i şer'iyye arasındaki farkı örneklerle somut bir düzlemde incelemiştir. Bu inceleme, okuyucunun zihninde bu ayrımın daha sağlıklı bir şekilde yer etmesini sağlamıştır. Verilen bilgiler ışığında, hile-i şer'iyyeye başvurmayla olumlu bir cevap verilebileceği kanaatindeyiz. Ancak, hile-i şer'iyyenin her zaman meşru olduğu anlamına gelmez. Yazar, her durumun ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

İkinci bölüm olan “İslâm Hukukunda Nikâh ve Talak” konusuna geldiğimizde bu bölümde ilahiyat fakültelerinde okutulan ders kitaplarını veya aile hukukuna giriş kitaplarını aratmayacak boyutta bir yoğunluk ve başlıklandırma görülmektedir. Elli sekiz sayfalık olan bu bölümde yazarın nikâh ve talak başta olmak üzere aile hukukuyla ilgili her konuyu ele alması hızlı bir özet mahiyetinde olması yönüyle faydalı olsa da alanın öğrencileri ve akademik çevre nezdinde gerekli olup olmadığı tartışılabilir. Çünkü kitabın hacmi dikkate alındığında doğrudan konuya geçilmesi veya konuyla doğrudan ilişkisi olan konularla giriş yapılması beklenmektedir. Ayrıca hülle gibi spesifik bir konunun okurlarının genelde İslâm aile hukukunun temel bahisleri hususunda yeterli bilgi seviyesine sahip oldukları düşünülmektedir. Bu anlamda kanaatimizce bu bölüm yerine tarihi süreçte hülle nikâhı uygulamalarına yer verilmesidir. Buna göre üçüncü bölümde hülle nikâhının incelenmesine ilaveten, bu nikâhın

yapıldığı bölgeler ve buradaki örneklerin incelenmesine yer verilebilirdi. Özellikle Osmanlı'da meydana gelen vakalar üzerinden ele alınması ve çeşitli örnekler ile zenginleştirilmesi, hülle nikâhı yapanlara tazir cezaları uygulanıp uygulanmadığını, uygulandıysa ne gibi cezalara tabi tutulduklarından bahsedilmesi beklenirdi.

Kitabın üçüncü ve son bölümü "Hülle Nikâhı" konusunu ele almaktadır. Yazar, hülle nikâhını "üç talak ile boşanmış bir kadını boşayan kocasına helal kılmak maksadıyla yapılan nikâh" olarak tanımlar. Bu tanımın ardından, hülle nikâhının tarafları ve kavramlar kısaca açıklanır. Cahiliye döneminde kadınları mağdur eden boşama ve evlenme konularına İslâm'ın getirdiği sınırlamalar da vurgulanır. Yazar, hülle nikâhının koca için bir ceza olduğunu belirtir ve alimlerin bu konuda gerekçelerini açıklar. Hülle nikâhının cima içermesi gerektiği ve ikinci kocanın belirli niteliklere sahip olması gerektiği konuları da ele alınır. Mezheplerin hülle nikâhının haram olduğu konusunda ittifak halinde olduğuna ve bu nikâhı muvakkat bir nikâh olarak gördüklerine dikkat çeker. Yazar, nikâhın kıyılma esnasında şart koşma durumunu detaylı olarak inceler ve fukahanın niyet konusundaki ayrımını açıklar. Ayrıca, hülle nikâhının aile yapısına verdiği zararlar ve İslâm'ın kadına verdiği değer vurgulanarak, bu nikâhın suistimal edilmesinin önüne geçilmesi gerektiği belirtilir. Yazar, Osmanlı Hukuk-ı Aile kararnamesinde de bu nikâhın geçerli olmadığı bilgisini vermiştir. Fakat Osmanlı'da yaşanmış örneklerle rastlamamaktayız. Kitapta hülle nikâhının geçerli olmadığı ve haram olduğu konusunda İslâm'ın hükümlerinin açık olduğunu vurgulanır. Yazarın çalışması, belirli bir teoriye dayanmak yerine hadis ve fıkıh kaynakları gibi dinî metinlerin ve birinci el kaynakların analizine dayanmaktadır. Böylelikle yazar, hülle nikâhının İslâm hukukundaki yeri ve önemi üzerine kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Yazarın analizleri ve yorumları sayesinde, hülle nikâhının suistimal edilmesinin önüne geçilmesi gerektiği ve İslâm'ın kadına verdiği değer vurgulanarak, evliliklerin dikkatli bir şekilde yürütülmesi gerektiği konuları da açıklığa kavuşuyor.

Yazar, bu kadar ağır şartları olan hülle nikâhının neden yaygınlık kazandığı hususunda belli başlı sebeplere değinmiştir.

Bunlar; İslâm'ın talak hakkını üçle sınırlandırmasından dolayı karısını üç talakla boşayan adamın pişman olup bir arayış içine girmesi ve hülle nikâhına başvurması, bir lafızla verilen üç talakın üç boşama kabul edilmesinden dolayı kızgınlık anında fevri davranıp eşini bu şekilde boşayan adam hülle bir çare olarak görmüştür. Aynı zamanda sinir halinde yapılan talak ve toplumun bu konulardaki bilgisizliği de hülle nikâhına kapı aralamış ve yaygınlaştırmıştır. Ancak Uyanık, hülle nikâhının belli dönemlerde yaygınlık kazanmasının, onun helal olduğu anlamına gelmediğini ifade eder. Ve yazarın, hülle nikâhını kanuna karşı hile başlığı altında incelemesi de hile-i şer'iyeye ile karıştırılmamasına ve ondan uzak durulmasının gerekliliğine işaret eder. Bununla beraber, bu konu dahilinde vermiş olduğu sebeplerin sonucunda aslında sebepler her ne olursa olsun hileye başvurmanın kaçınılmaz sonuçları olacağını ifade etmiştir. Bu yüzden yazar, hülle nikâhının asıl itibariyle kocanın karısını boşama hususunda caydırıcı bir durum olduğunu tespit etmiştir.

Son başlıkta yazar, hüllenin sosyolojik ve psikolojik yansımalarına değinmiştir. Hülle nikâhının toplumda karı, koca ve çocuk olmak üzere hepsi üzerinde büyük bir mağduriyet yaşattığına dikkat çekilmiştir. Özellikle koca yapmış olduğu boşamanın pişmanlığını kadın ise kocasından başkasıyla beraber olmanın ızdırabını çekmektedir deriz. Çünkü yazarın ifade ettiği üzere kadın kendi iffetini ve onurunu bir kenara bırakıp başkasıyla cinsel ilişkiye girmeye razı olmuştur. Bundan dolayı kadın eski evliliğine dönmüş olsa da yaşamış olduğu bu durumun kendisini manevi bir rahatsızlığa götürme ihtimali yüksektir dersek yanılmış olmayız. Hülle nikâhı ile evlenenler karı koca olamadığı gibi bu sistem nikâh akdinin kutsiyetine ve aile yapısına da zarar vermektedir. Nitekim hülle nikâhı yapanları Hz. Peygamber'in kiralık tekeye benzetmesi ve lanetlemesi de bunun göstergesidir. Yazar günümüzde hülle nikâhının, medeni hukuka göre boşama yapılmasından ve toplumun bilinçlenmesinden ötürü ilgiyi kaybettiğine değinmiştir. Hülle nikâhı ne kadar ilgisini kaybetmiş bir hile çeşidi olsa da kanaatimizce güncel hayatımızda sıklıkla yapmış olduğumuz muameleler hakkında buna benzer çalışmalar toplum bilinçlenmesi açısından önemli olacaktır diyebiliriz.

Sonuç olarak denebilir ki, toplumda kanuna karşı hile ve hile-i şer'iyeye karıştırılmıştır. Yazar ise bunlardan hangisinin dinen doğru veya yanlış, haram olduğunu bariz bir şekilde tasnif edip ifade etmiştir. Yazarın bu şekilde tasnifi, bizler için günlük yaşantımızdaki uygulamamızda fark edilmesi gereken bir ölçüt olmuştur diyebiliriz. Bunun bir örneği olan hülle nikâhı üzerinde detaylı bir şekilde durması da nikâh bahsinin ve aile hayatının İslâm hukuku nezdinde hafife alınmaması gerektiridir. Çünkü, evlilik kuruluşu ve sonlandırılması itibariyle ciddiyet gerektiren bir kurumdur. Yazarın üslubu akıcı ve ele aldığı konunun detaylı olmasına nazaran anlaşılırdır. Daha önce de belirtildiği üzere kitabın, farklı bölge ve dönemlerden örneklerle zenginleştirilmesi ve hülle nikâhının niçin haram olduğuna değinildiği kadar tarafların karşılaştığı tazir cezalarına da değinilmesi beklenirdi. Yazar eserinde klasik kaynaklardan çokça yararlanmış. Aynı zamanda konuyla alakalı güncel tez ve araştırmalardan da istifa ederek zengin bir kaynakça listesi sunmuştur. Yazarın güncel ve klasik çalışmalardan farkı, kanuna karşı yapılan hilelerin İslâm hukukuyla olan ilişkisini açıklayarak, okuyuculara bu konuda derin bir anlayış sunması, hülle nikâhının toplum üzerindeki etkilerini ve sonuçlarını değerlendirmesi, hülle nikâhının İslâm hukukuyla uyumlu olup olmadığını analiz ederek bu konuda eleştirel bir değerlendirme yapması ve hülle nikâhının etik ve ahlaki yönlerini ele alarak okuyucuları düşündürmeye teşvik etmesidir. Kitabın yöntemi ise kapsamlı bir literatür araştırması yapmak ve İslâm hukuku ile ilgili kaynaklardan elde edilen bilgileri analiz etmek şeklindedir. Öncesinde hile-i şer'iyeye konusunda çalışmalar yapılmış olmasına rağmen hülle nikâhı bahsini kapsamlı bir şekilde ele alması açısından bu eser İslâm hukuku alanında literatüre önemli bir katkı olarak yerini almıştır.